

LATİNCE BİR BELGE

GÜNGÖR VARINLIOĞLU

Doğum yeri Latium bölgesinden adını alan Latince, Roma'nın bütün İtalya'yı gözetimi altında tuttuğu İ.Ö. II. yüzyılda belirli biçimini kazanmıştır. Yazarlar, ozanlar, özellikle İ.Ö. I. yüzyılda olmak üzere, bunun en güzel örneklerini vermişler, günümüze yapıtlarını bırakmışlardır. Roma devleti, ancak Akdeniz'i bir iç deniz durumuna getiren büyüklüğe ulaştıktan sonra, imparatorluk olarak Avrupa'nın nerdeyse bütünü, Asya'nın şimdi ortadoğu deneni kesimi, Afrika'nın kuzeyi üzerindeki yönetimini sürdürmüştür. Dil de buna koşut olarak yayılırken, Eskiçağda batıyı egemenliği altına almış, doğu ise Yunançanın etki alanında kalmıştır. Bu geniş topraklar üzerinde karşılaşılan sorunlar zamanla büyümüş, içinden çıkılmaz olmuştur. İmparatorluk 395 yılında ikiye bölünmüş, bunlardan Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında yıkılmış, Bizans İmparatorluğu ise yaklaşık bin yıl daha sürmüştür.

Batı Roma İmparatorluğunun sona ermesiyle yeni koşullar altında Latince, kuşkusuz, birdenbire ortadan kalkmamıştır, buna karşılık yaşayan dil olarak hızla değişme sürecine girmiştir. Klâsik Latince'den çoktan ayrılarak büyük değişmeler geçiren konuşma dili ya da halk dili, Fransız, İspanyol, İtalyan, Rumen dillerinden herbirinin kendi yönünde yola çıktığı kavşak olmuştur.

Ancak, Latince günlük yaşamdan silinirken, canlılığını yitirirken, bilgili kişiler arasında geçerliliğini korumuş, yazılarak ya da okunarak üst düzeyde bir dil özelliği göstermiştir. Yüzyıllar boyunca tarih türünde, söz sanatında, şiirde Latince kullanılmıştır. Bu aşamada en önemli kişiler hristiyan yazını yaratıcı yazarlardır. Ambrosius, Augustinus, Cyprianus, Hieronymus gibi din adamları bunların başlıcalarıdır.

Latince, hristiyan dini alanında varlığını hep duyurmuştur. Ortaçağ boyunca Katolik Kilisesinin tören dili olmuştur; bugün de eski alış-

kanlık sürmektedir. XV., XVI. yüzyıllara değin resmî kararlarda Latince kullanılırdı. XVI. yüzyılda Latince uluslararası bilim dili niteliğindedeydi. XVIII. yüzyıla değin bilim adamlarının, düşünürlerin aşağı yukarı hepsi yapıtlarını Latince yazmıştır. Böylece bu ölü dil, bilimin, felsefenin ülkeler arası iletişim aracı olmuştur. Latince, birçok bilim dalının temel sözcüklerine egemen olduğu için, çeşitli konularda önemini korumaktadır. Doğal yapısıyla insanı, hayvanı, bitkiyi, demek canlıyı ele alan mesleklerin dilidir. Tıp ve kolları, zooloji, botanik Latinceye gerekse duyan belli başlı öğrenimlerdir.

Latincenin işlerliğiyle ilgili daha somut bir durum vardır: bu dil uygulamada yer almıştır. İskandinav ülkeleri, dillerinin yaygın olmasından ötürü, yabancı ülkelerle ilişkilerini Latinceyle sürdürmüşlerdir. Bu olguya Latinceyi yazıda sürdürmüşlerdir, denebilir. Dışişlerindeki bu durum, doğal olarak, yabancı ülkelerle ilgili bilgiler saklanırken de geçerli kılınmıştır. Böylece bir ulusun ekin yaşamını yansıtan bilgilerin verilmesinde Latinceye yararlanılmıştır.

Sayın Dr. Mustafa Akbulut, XVIII. yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğunda basılan ilk kitaplar üzerine kısa açıklamalar kapsayan böyle bir belgenin fotokopisini getirmekle bize Latincenin nasıl yaşatıldığını görme ve kanıtlama olanağını vermiştir. Bu örnek aynı zamanda bir yazın dilinin özel bir alana nasıl uyarlandığını göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Yedi sayfalık elyazısının "transcription"u yapılırken, özgün parçayla kitap harflerine dökülmüş yazının kolayca karşılaştırılması amacıyla, her satırın olduğu gibi geçirilmesi yöntemi uygulanmıştır. Sona konan çeviride dil bütünlüğü sağlamak için, yazarlar dolayısıyla adı geçen kurumlar, görevler, v.b. tarihsel içeriklerinin elverdiği ölçüde Türkçeleştirilmiştir.

SUR LE CATALOGUE

La langue latine a persisté longtemps dans la vie diplomatique de certains pays: on l'a utilisée même jusqu'aux temps modernes. Les pays scandinaves, ayant une langue peu connue, ont poursuivi leurs communications avec les pays étrangers par le latin. C'est, en quelque sorte, la survivance du latin comme langue écrite. Aussi, a-t-on garde assez souvent les documentations en latin, ainsi qu'exige le cas des affaires étrangères. Il s'ensuit qu'on a profité du latin dans l'exposé des connaissances qui reflètent la vie culturelle d'une nation.

En nous apportant la photocopie d'un catalogue concernant les brèves explications sur les livres publiés au milieu du XVIIIe siècle dans l'empire Ottomane, M. le Dr. Mustafa Akbulut nous a donné la possibilité de voir et de démontrer la pratique du latin au service de la documentation écrite. Pour avoir montré l'application d'une langue morte dans un domaine spécial, ce texte témoigne particulièrement d'une grande importance.

CATALOGUS

Librorum in Typographiâ ottomanicâ Expressorum
Legis licentiâ ac Privilegio -
Augustissimi et Severissimi Imperatoris Ottomanorum,
Necnon approbationibus plurimorum Procerûm et Legis
Doctorum.

Lib. I. Van Kouli hoc est Dictionarium Arabico — Turcicum in duobus tomis. primus in folio. Continet folia 333, vel paginas 666. Secundus in folio. Continet folia 378 vel paginas 756. author Dictionarji originalis Arabico-Arabici est Ismaël, filius Himadil gevheri, qui natus est in Provinciâ Maverain Nehr, in Regione Turkistani, et in urbe Farab dictâ. Quiquidem author, adhuc iuvenis, venit in Regiones Iraki-Arab, et Iraki agém; ubi eruditus est; unde per totam Arabiam peregrinatus est, bene et recte discendi causâ linguam originalem Arabicam. Huius dictionarium originale vulgò vocatur Sihahi gévheri, quod in linguam Turcicam translatum, et factum est Arabico - Turcicum. Operis huius interpres fuit Mahomet filius Moustafa, ex doctissimis Imperii ottomanici Proceribus Mevali dictis. Author iste natus est in Armeniâ Majori, in urbe Van dictâ. ideo Dictionarium istud Arabico - Turcicum vulgò nominatur Vankouli. typo expressum est Constantinopoli anno Hegiro 1141. quo tempore vendebatur 40 piastris, id est nummis argenteis, gourous vocatis; sed modo, rarò invenitur.

Lib. II. Tariki Neïma Efendi, id est liber historicus. Neïma est

Est authoris Nomen, qui erat Poeta celeberrimus, ex Praefectis seu Magistris Cancellariorum, qui vocantur Hogégani Divan. liber iste initium ducit ab anno Hegiro 1000. quo tempore imperabat 3.us Amurat Kan; et ab anno praefato Hegiro usque ad finem anni 1070. omnia Jmperji ottomanici cum orientalibus, occidentalibus, aljisve nationibus, gesta intrinseca et extrinseca. Necnon memoriâ dignissima, aliaque magni momenti accidentia annotatis suis annis, mensibus, et diebus, fusé et prolixius-erarrat et describit. liber iste duos continet tomos. primus in folio. Continet folia 355, vel paginas 710. secundus etiam in folio. Continet folia 350, vel paginas 700. Vulgo venditur 25 argenteis.

Lib. III. Est Tarihi Rasid Efendi. Hic author erat ex proclaris iudicibus Jmperji ottomanici, et insignis Poeta. Siquidem Nomen Rasid, est Nomen poeticum. liber iste, historicus est et Continuatio libri praecedentis Neïma Efendi. incipit ab anno Hegiro 1071. Ubi prior finierat tempore quo imperabat sultan Mahomet Kan, filius Sultani Ibrahim Kan et pergit usque ad principium anni 1135, observando modum et methodum Prioris Historici in enarrandis et describendis actis et gestis hujus Jmperji ottomanici. Liber iste extat in folio, et divisus est in tres tomos. Primus Continet folia 275. Secundus Continet folia 194. tertius Continet folia 114. qui quidem tres tomi insimul venduntur 30 argenteis; et si ottomanico modo sint bené Compacti et ornati, venduntur 40, vel plus etiam argenteis.

Lib. IV. Est Tariki Chélébizadé efendi. qui est etiam ex Proceribus Jmperji Ottomanici iudicibus. Poëta celeberrimus, et doctissimus vir adhuc in vivis. Liber iste Chronicus est, et Continuatio praecedentium. Inchoat Jste librum suum chronicum à principio anni Hegiro 1135. Ubi finierat secundus tempore quo imperabat Sultan Ahmet Kan, filius Sultani Mahomet Kan; et finivit finiente anno 1141. Vivente praedicto Ahmet Kano. Author iste imitatur etiam modum et Methodum priorum Historicorum in enarrandis et describendis acta et gesta Jmperji ottomanici, memoriae dignissima; aliaque interim, vel interim magni momenti accidentia. Liber iste extat in folio, et unum Continet tomum, qui habet folia 158. Ventidurque decem et quinque argenteis.

Lib. V. Vocatur Kitâbi gehan Numa, id est, Mundum ostendens sive spectaculum mundi. Libri hujus author est Kiatib Chélébi ex promagistris Praefecti cuiusdam Cancellariae. vir in omnibus scientiis versatus. Liber iste est Geographico - Historicus, Continetque Totius Asiae descriptionem. Geographico - historicam excerptus est ex libris Arabicis Persicis Turcicis et latinis; multis varjisque appendicibus ac praecipue systemata Mundi concernentibus. Posteaque ab ejusdem libri Typographo amplificatus, varjisque figuris geographicis auctus. Liber iste extat in folio; et continet folia 349 vel paginas 698. figurasque geographicas plane 40. venditur, cum suis figuris depinctis bené ornatus 50 argenteis et sine picturâ et exornatione 30 solum argenteis.

- Lib. VI. Ferhengui Chououvi. Id est dictionarium amplissimum - Persico - Turcicum. Hujus author est Chououvi ex scriptoribus Cancellariae, vir doctus praecipue in linguâ Persica versatissimus liber extat in folio, divisusque in duos tomos. primus Continet folia 454. Secundus Continet folia 451. Liber iste Turcico modo compactus et bené exornatus venditur 40 argenteis. Simpliciter vero compactus et sine ornamento. Venditur 40 argenteis.
- Lib. VII. Takvim ou Tevariki id est, annales, seu justa Chronicorum. Historiarum Mundi descriptio. Hujus libri author est Kiatib Chélébi praememoratus; et liber Continet rerum memoriae dignarum compendia, annis, mensibus, diebusque suis annotata; a Creatione Mundi usque ad annum 1146; qui est annus tertius Jmperji, augustissimi, severissimi modo feliciter Imperantis Domini Nostri gratiosissimi Sultan Mahmoud Kani. Continet etiam Catalogum Monarchiarum Mundi, aliarumque Potentiarum tam Deum agnoscentium, quam ignorantium, seriemque Monarcharum Regum; aliorumque Principalium, qui extiterunt ante initium Religionis Mahometanae; et consequenter post inceptam Religionem praedictam, Monarchias, Potentias, aliaque Dominia ex Mahometanis exorta; Eorum initia fines, seriemque Principalium in jis Imperantium. Necnon initium Jmperji ottomanici, Imperatorumque hujusce Jmperji seriem, in hunc usque feliciter imperantem; Caeteraque Jmperji ottomanici Membra, Magnates scilicet ac Proceres distinctâ observatione designat. Extat liber in folio, habetque folia 123 vel paginas 246. pretio incomparabilis liber, quinque venditur argenteis.

- Lib. VIII. Tohvet ul Kibar. Id est Munus egregium. Magnatis dignum. hujus etiam operis author est Kiatib chélébi praenominatus. Liber hic Continet bella ac gesta Ottomanorum super aquas nempe Mari mediterraneo, Mari Nigro, Palude Macotidi, Mari rubro, Oceano sinu Persico, et sinu venetico. Super flumina nempe, Danubio, Boristhene, Euphrate, Tigride etc...
- liber extat in folio continetque folia 75 et chartam Globi Terraequei, Maris Mediterranei, Archipelagi, et sinûs Venetici. Venditur quatuor argenteis.
- Lib. IX. Gul cheni Kouléfa, id est, Rosarium Kalifarum, vel Regum Bagdad, nempe Babylonis. Author libri nominatur Nazmizade, natus et eruditus in Bagdad vir eloquens. Liber iste Chronicus. Continet acta et gesta Kalifatici Dominji, cuius Reges vel Principes vocantur Kouléfai abbabbié. extat liber in folio, continetque folia 130. Venditur quinque argenteis.
- Lib. X. Tariki Teïmour, id est Historia Tamerlani, author libri est praememoratus Nazmizadé. Liber Continet acta et gesta Tamerlani à nativitate eius usque ad obitum, compendiose et accurate. extat liber in quarto Continetque folia 129. vulgò venditur duobus argenteis.
- Lib. XI. Tariki Misri Kadim, ve Misri gedid. id est, Historia veteris et novae Aegypti. Hujus author est Suheili - efendi scriba Tribunalis Aegypti. Liber divisus est in duos tomos minores. Prior Continet antiquam Aegypti - Hist-

Historiam, posterior Continet Novam Aegypti historiam. Prior in quarto Continet folia 51. Posterior etiam in quarto continet folia 65. Simul compacti venduntur tribus argenteis.

Lib. XII. Tariği Hindigarbi. id est, historia Indiae occidentalis. Author hujus libri nescitur. Putatur esse supramemoratus Kiatib Chélébi. Liber Continet historiam Americae Novae ab Hispanis inventae. Creditur librum hunc fuisse ex latino vel Italice idiomate interpretatum. Liber extat in quarto, continetque folia 91. Nonnullasque habet figuras animalium Americae, necnon Globum Terraqueum duobus venditur argenteis.

Lib. XIII. Tariği Seïjah. id est historia, vel potius relatio cujusdam Peregrinationis, ex idiomate latino, in Turcicum translata, et aliquantisper ex verisimilibus relationibus ad praefulgidam portam pervertis, aucta. Continet liber Agvanicae gentis rebellionem contra Persas, eorum bella, acta, ac gesta, aliasque Jmperji Persici - revolutiones per Agvanos. Liber extat in quarto. Folia continet 97. Duobus venditur argenteis.

Lib. XIV. Ehval gazevat der Dyari Bosna, id est bella ac proelia, peracta in Provinciâ Bosniae. tractat liber de pugnis, obsessionibus, conflictionibus, et vixis exercitûs austriaci in Bosniâ cum Bosniensibus. Continetque gesta, proelia, et victorias Bosniensium contra Austriacos. in 4°. extat liber, folia 98 continet duobus venditur argenteis.

Lib. XV. Oussoul ul Hikem, fi Nizam il umem. id est causae principales philosophicae, in regulandis rebus Gentium, libellus hic continet principia praecipua et principalia philosophica, concernentia modum et Methodum congregandi Populos, fundandi, instruendi ac corroborandi Potentias nempe Jmperia, Regna, Respublicas, aliaque Dominia dirigendi. Complectitur etiam necessitatem existentiae Exercituum, utilitatemque Regularum bellicarum. in 4°. extat liber, habetque folia 48. Venditur medio nummo argenteo.

Lib. XVI. Fouyouzat i Miknatissié. id est profluvia Magnetica. Libellus continet proprietates lapidis magnetici, hujusque usum ac utilitatem describit. Extat in 4°. habetque folia 23. medio venditur argenteo.

KATALOG'UN ÇEVİRİSİ

Osmanlı yazısıyla basılmış kitaplar için çok sayıda üstadın, yasa bilen in onayıyla ulular ulusu, yüceler yücesi Osmanlı padişahının fermanla verdiği izin ve ayrıcalık.

I. kitap—Van Kulu, Arapça-Türkçe sözlük, 2 cilt. I. cilt. folio, 333 yaprak ya da 666 sayfa. 2. cilt, 378 yaprak ya da 756 sayfa. Arapçadan Türkçeye özgün sözlüğün yazarı Türkistan bölgesinde, Maverâünnehr eyaletinin Farab adlı kentinde doğmuş, İmadi'l Cevherî'nin oğlu İsmail'dir. Bu yazar henüz gençken Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem yörelerine gelir, orada yetişir, yerli dil Arapçayı iyi ve doğru olarak öğrenmek amacıyla bütün Arabistan'ı dolaşır. İşte onun bu Türkçeye çevrilen, Arapça - Türkçe olan sözlüğüne genellikle Sihah-ı Cevherî adı verilmektedir. Bu yapıtın çevirmeni Osmanlı İmparatorluğunun Mevâlî denen en bilgili seçkinlerinden Mustafa oğlu Mehmet'ti. Bu yazar büyük Ermenistan'ın Van adlı kentinde doğmuştur. Bu nedenle bu Arapça - Türkçe sözlüğe yaygın olarak Van Kulu adı verilmektedir. İstanbul'da hicrî 1141 yılında basımında basılmıştır. O zaman 40 kuruşa satılmaktaydı, demek ki "kuruş" denen gümüş paraya; ancak, şimdi pek az bulunmaktadır.

II. kitap — Tarih-i Naimâ Efendi, demek tarih kitabı. Naimâ, Haccân-ı Divan adı verilen yazıcıların başlarından ya da müderrislerinden çok ünlü bir ozan olan yazarın adıdır. Kitap hicrî 1000 yılından başlamaktadır. O sırada III. Murat Han egemenlik sürmekteydi; az önce belirtilen yıldan ta 1070 yılının sonuna değin. Osmanlı İmparatorluğunun doğusundaki, batısındaki uluslarla, öbür uluslarla yaptığı, gerçekten anılmaya değer işleri, büyük önemi olan olayları yılıyla, ayıyla, günüyle ayrıntılı olarak ve uzun uzun anlatmakta ve açıklamaktadır. Kitap iki cilttir, birincisi folio'dur, 355 yaprak ya da 710 sayfadır. İkincisi de folio'dur, 350 yaprak ya da 700 sayfa. Şimdiki ederi 25 kuruştur.

III. kitap — Tarih-i Raşid Efendi. Yazar, Osmanlı İmparatorluğunun en ünlü kadılarından seçkin bir ozandır. Raşid adı şiir alanında bir addır, bu kitap ise tarih kitabıdır. Naimâ Efendinin önceki kitabının kaldığı yerden konuyu sürdürmektedir. Sultan İbrahim Hanın oğlu Sultan Mehmet Hanın egemenlik sürdüğü dönemden önceki hicrî 1071 yılından başlamakta, ta 1135 yılının başlangıcına değin sürmektedir, bu Osmanlı imparatorluğunun yaptığı işleri ve kazandığı başarıları anlatırken, gözler önüne sererken kendisinden önceki tarihçilerin yoluna, yöntemine uymaktadır. Bu kitap folio olarak çıkar, 3 ciltten oluşmaktadır. Birincisi 275 yaprak, ikincisi 194 yaprak, üçüncüsü 114 yapraktır. Üç cilt bir arada ederi 30 gümüştür; Osmanlı usulünce iyi biçimde birleştirilmişinin ve süslüsünün ederi 40 gümüş ya da daha bile pahalı.

IV. kitap — Tarih-i Çelebizade Efendi. O da Osmanlı İmparatorluğunun seçkin kadılarındandır. Gününe değin gelenler arasında çok ünlü, çok bilgili bir ozandır. Bu kitap bir kroniktir ve öncekilerin kaldığı yerden konuyu sürdürmektedir. O, kronik kitabını Sultan Mehmet Hanın oğlu Sultan Ahmet Hanın egemen olduğu zamanda bırakan ikinci cildin bittiği yerden başlatmakta, adı geçen Ahmet Hanın yaşadığı 1141 yılının sonunda bitirmektedir. Bu yazar Osmanlı İmparatorluğunun yaptığı anmaya çok değer işleri, kazandığı başarıları; kimi zaman başka olguları, kimi zaman da çok önemli olayları anlatırken ve gözler önüne sererken önceki tarihçilerin yolu-

nu ve yöntemini örneklemektedir. Bu kitap folio'dur, 158 yapraklı bir ciltten oluşmaktadır. Ederi 15 gümüştür.

V. kitap—Kitab-ı Cihan-nüma adını taşımaktadır, demek acunu ya da acunun görünümünü sunan. Bu kitabın yazarı Enderun'da bir başkanın yardımcılarından, bütün bilimlerde derinleşmiş olan Kâtip Çelebi'dir. Bu kitap coğrafya-tarihtir, bütün Asya'nın coğrafya ve tarih bakımından betimlemesini kapsamaktadır; Arapça, Farsça, Türkçe, Latince kitaplardan derlenmiştir; özellikle acunun sistemlerini bir araya toplamak üzere birçok çeşitli ekleri vardır. Sonra gene bu kitabın baskısı genişletilmiş, çeşitli coğrafya şekilleriyle büyütülmüştür. Bu kitap folio'dur; 349 yaprak ya da 698 sayfadır. Tümüyle 40 tane coğrafya şekli vardır. Çizilmiş şekilleriyle süslü püslüsünün ederi 50 gümüş, resimsiz ve süssüz olanının ederi 30 gümüştür.

VI. kitap — Ferheng-i Şu'ûrî. Demek Farsça - Türkçe çok geniş sözlük. Bunun yazarı Enderun'un yazmanlarından, özellikle Fars dilini çok iyi bilen, bilgili kişi Şu'urî'dir. Kitap folio olarak çıkar, iki ciltten oluşmaktadır. Birincisi 454 yapraktır, ikincisi 451 yapraktır. Bu kitap Türk usulünce bir araya getirilmiştir ve süslü püslüdür. Ederi 50 gümüş, yalın olarak bir araya getirilmiş ve süssüz olanı ise 40 gümüştür.

VII. kitap — Takvimü't-tevârih. Demek yıllık ya da acunun zaman sırasına göre tarihinin doğru çizilmesi. Bu kitabın yazarı adı geçen Kâtip Çelebi'dir. Acunun kuruluşundan ta 1140 yılına değin olup biten anılmaya değer olayların yılı, ayı, günü belirtilerek yapılmış özeti; bu yıl ulu, saygın, o ölçüde başarıyla egemenlik süren, çok lütufkâr Efendimiz Sultan Mahmut Hanın padişahlığının üçüncü yılıdır. Yeryüzündeki hükümdarlıkların, tanrı-tanır, tanrı-tanımaş başka yetkelerin, Muhammet dini ortaya çıkmadan önce hükümdar, kiral, başka başkanlar soyunun katalogunu kapsamaktadır. Sözü geçen dinin ortaya çıkmasından sonra, Muhammet'in adamlarından doğma başka egemenlikleri, devlet yetkelerini, hükümdarlıkları ardarda sıralamaktadır. Bunların başlangıçlarını, sonlarını, bunların üzerinde egemenlik süren başkanların soyunu. Bu arada Osmanlı İmparatorluğunun başlangıcını, sırayla padişahları, İmparator-

lukta olup bitenleri, başarıyla egemenlik süren kişiye değin. Osmanlı İmparatorluğunun öbür üyelerini, demek ayırddıcı bir gözlem sonucu ileri gelenleri belirtmektedir. Kitap folio'dur, 123 yaprak ya da 246 sayfadır, eşi bulunmaz bir kitap. Ederi 5 gümüştür.

VIII. kitap—Tuhfetü'l-kibâr, üstün bir yapıt. Bu kitabın yazarı da adı geçen Kâtip Çelebi'dir. Bu kitap Osmanlıların sular üzerinde, kuşkusuz, Akdeniz'de, Karadeniz'de, Azak denizinde, Kızıldeniz'de, Okyanus'ta, Basra Körfezinde, Venedik Körfezinde Osmanlıların yaptığı savaşları ve kazandığı başarıları kapsamaktadır. Akarsular üzerinde, demek ki Tuna, Dinyeper, Fırat, Dicle, v.b. üzerinde. Kitap folio'dur, 75 yapraklıdır, içinde yer yuvarlağının, Akdeniz'in, Eski Deniz'in, Venedik Körfezinin haritaları vardır. Ederi 4 gümüştür.

IX. kitap — Gülşen-i Hülefâ. Halifelerin Gül Bahçesi ya da Bağdat, kuşkusuz, Babil Kırallarının Gül Bahçesi; kitabın yazarının adı Nazmizade, Bağdat'ta doğup yetişir, söz sanatlarını iyi bilen biridir. Kitap kroniktir. Halifelik egemenliğinin yaptığı işleri ve kazandığı başarıları kapsamaktadır. Buranın kırallarına ya da prenslerine Abbasi halifesi denmektedir. Kitap folio'dur, 130 yapraklıdır. Ederi 5 gümüştür.

X. kitap — Tarih-i Timur, demek Timurlenk Tarihi. Kitabın yazarı adı geçen Nazmizade'dir. Kitap Timurlenk'in doğumundan ölümüne değin yaptığı işleri ve kazandığı başarıları kısaca ve özenli bir biçimde içermektedir. Kitap kuarto'dur, 129 yapraklıdır. Şimdiki ederi 2 gümüştür.

XI. kitap — Tarih-i Mısır-ı Kadîm ve Mısır-ı Cedîd. Demek Eski ve Yeni Mısır Tarihi. Bunun yazarı Mısır yazıscısı Süheyl Efendi'dir. Kitap iki küçük ciltten oluşmaktadır. Birincisi Mısır'ın eski tarihini kapsamaktadır, ikincisi Mısır'ın yeni tarihini kapsamaktadır. Birincisi kuarto'dur, 51 yapraklıdır, ikincisi de kuarto'dur, 65 yapraklıdır, ikisinin bir arada ederi 3 gümüştür.

XII. kitap — Tarih-i Hind-i Garbî. Demek Batı Hint Tarihi. Bu kitabın yazarı bilinmemektedir. Yukarıda adı geçen Kâtip Çelebi olduğu sanılmaktadır. Kitap İspanyollar tarafından

bulunan Yeni Amerika tarihini kapsamaktadır. Bu kitabın Latin ya da İtalyan dilinden çevrilmiş olduğu sanılmaktadır. Kitap kuarto olarak çıkar, 91 yapraklıdır. İçinde Amerika'nın birkaç hayvan resmi, bir de yer yuvarlağı bulunmaktadır. Ederi 2 gümüştür.

XIII. kitap — Tarih-i Seyyah. Demek Tarih ya da daha iyisi bir gezginin anlattıkları. Latin dilinden Türkçeye çevrilmiş, gerçeğe benzer öyküler pırl pırl kapıya doğru alt üst olduktan sonra, bir süre için geniş tutulmuş. Kitap Farslara karşı Afgan ulusunun başkaldırmasını, onların savaşlarını, yaptıkları işleri kazandıkları başarıları ve Afganlılar yüzünden Fars İmparatorluğuna karşı başka ayaklanmaları kapsamaktadır. Kitap kuarto olarak çıkar, 97 yapraklıdır. Ederi iki gümüştür.

XIV. kitap — Ahval-i Gazavât der Diyar-ı Bosna. Demek Bosna eyaletinde yapılp sona erdirilmiş savaşlar ve çarpışmalar. Kitap Avusturya ordusunun Bosna'da Bosnalılarla giriştiği savaşları, kuşatmaları, çarpışmaları, döğüşleri işlemektedir. Avusturyalılara karşı Bosnalıların savaşlarını, çarpışmalarını ve kazandığı utkuları içermektedir. Kitap kuarto olarak çıkar, 8 yapraklıdır. Ederi iki gümüştür.

XV. kitap — Usûlü'l-hikem fi Nizâmi'l-ümem. Demek ulusların düzenlenen durumlarındaki ilk felsefe nedenleri. Bu kitapçık halkaların birleştirilmesini, devlet gücünü, anlaşıldığına göre imparatorlukları, kırallıkları, halk yönetimlerini kurma, düzenleme, güçlendirme, bir de egemenliklere yön verme yoluna, yöntemine ilişkin başlıca ilkeleri ve felsefe ilkelerini kapsamaktadır. Orduların varlığının zorunluğunu, savaş kurallarının yararını da içermektedir. Kitap kuarto olarak çıkar. 48 yapraklıdır. Ederi yarım gümüş paradır.

XVI. kitap — Füyûzât-ı Mıknâtisiyye. Demek Mıknatıs Akımları. Kitapçık mıknatıs taşının niteliklerini, kullanılışını ve yararını betimlemektedir. Kitap kuarto olarak çıkar, 23 yapraklıdır. Ederi yarım gümüştür.